

ŽEMAIČIŲ PATARMĖS

JUOZAS PABRĖŽA, ALEKSAS GIRDENIS

Pagrindinis žemaičių ir aukštaičių skiriamasis požymis yra dvibalsių, kilusių iš senovinių rytų baltų *ō, *ē, tarimas. Aukštaičiai (bent kirčiuotuose skiemenyse) juos taria kaip *uo*, *ie* – žemaičiai vietoj jų turi kitus garsus. Pagal skirtingą šių garsų atliepimą ir patys žemaičiai skyla į tris patarmes.

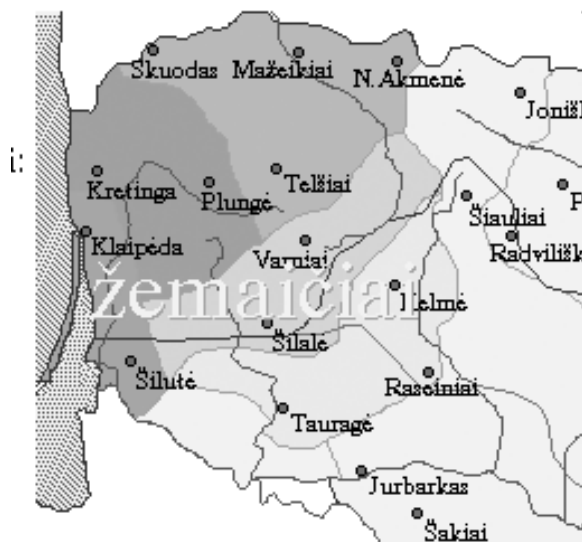
1. Šiaurės žemaičiai (Skuodas, Mažeikiai, Akmenė, Kretinga, Plungė, Telšiai) juos taria kaip *ou*, *ei*, pvz.: *douna* „duona“, *jouks* „juokas“, *douk* „duok“, *svēists* „sviestas“, *pēiva* „pieva“, *kēims* „kiemas“ (< *dōna, *jōkas, *dōki, *svēstas, *pēva, *kēmas)

2. Pietų žemaičiai (Kvėdarna, Varniai, Kuršėnai, Šilalė, Kelmė, Tauragė, Raseiniai) tokiais atvejais taria garsus, panašius į ilguosius *ū*, *ī* (= *y*), pvz.: *dūna*, *jūks*, *dūk*, *svīsts*, *pīva*, *kīms*.

3. Vakarų žemaičiai (Klaipėda, Priekulė, Šilutė) dažniausiai taria ilguosius vienbalsius *ō*, *ē*, pvz.: *dōna*, *jōks*, *dōk*, *svēsts*, *pēva*, *kēms*.

Pagal žodžio *duona* tarimą tas patarmes kalbininkai neretai vadina sugalvotais *dounininkų*, *dūnininkų*, *donininkų* vardais.

Taip jau susiklostė istorinės aplinkybės, kad labiausiai apnykusi yra vakarų žemaičių (Klaipėdos krašto) tarmė. Mat po karo daugumas senųjų vietinių gyventojų pasitraukė į Vokietiją, o į jų vietas daugiausia atsikėlė kaimynų – šiaurės ir pietų žemaičių. Todėl aiškindamiesi žemaičių rašybą daugiausia ir remsimės šiaurės ir pietų žemaičių pavyzdžiais. Be to, ir tos dvi žemaičių dalys skyla į dar smulkesnes patarmes. Štai šiaurės žemaičiai skirstomi į telšiškį (rytinė dalis apie Skuodą, Ylakius, Akmenę, Mažeikius, Sedą, Tirkšlius, Telšius, Luokę) ir kretingiškius (vakarinė dalis apie Lenkimus, Salantus, Kretingą, Plungę, Gargždus, Rietavą). O pietų žemaičiai

ryškiai skyla į raseiniškį (pietryčių dalis apie Pagramantį, Tauragę, Skaudvilę, Raseinius, Kelmę) ir varniškį (šiaurės vakarų dalis apie Šaukėnus, Užventį, Varnius, Laukuvą, Šilalę, Kvėdarną, Švėkšną). Reikia pasakyti, kad žemaičiai raseiniškiai ir varniškiai tarpusavyje skiriasi kur kas labiau, negu šiaurės žemaičiai kretingiškiei ir telšiškiai. Raseiniškiai visais atžvilgiais artimesni vakarų aukštaičiams. Tai lyg pereinamoji tarmė tarp aukštaičių ir žemaičių, be to, ji labai sparčiai praranda būdingiausias savo ypatybes. Varniškiai daug kuo panašūs į savo kaimynus šiaurės žemaičius.

Taigi vietoj minėtų bendrinės kalbos dvibalsių *uo* ir *ie* pietų žemaičiai rašys raides *ū*, *ī* (pvz.: *ūšvis* „uošvis“, *ūga* „uoga“, *pūlė* / *pūli* „puolė“, *dejū* „dejuoja“, *dina* „diena“, *kik* „kiek“, *lipė* / *lipi* „liepė“, *mīžiu* „miežių“), o šiaurės žemaičiai – dviraidžius *ou*, *ei*, sveltimus bendrinei kalbai, užtat panašius į atitinkamus anglų kalbos (ypač amerikiečių) garsus (pvz.: *souls* „suolas“, *šlouta* „šluota“, *sapnou* „sapnuoja“, *brėdis* „briedis“, *kvėitė* „kvietė“, *pėimou* „pie-muo“, *žėima* „žiema“, dar plg. šiaurės žemaičių *šou* „šuo“ ir neseniai išgarsėjusį anglišką skolinį *šou*, š. žem. *doutė* „duoti“: angl. *doty* „papuvęs“, š. žem. *lėik* „liek“: angl. *lake* „ežeras“, š. žem. *tėik*

Žemaičių. Danutės Mukienės nuotrauka

„tiekia“: angl. *take* „imti“). Būtina atkreipti dėmesį, kad žemaičių *ėi* ir *ei* yra du visiškai skirtingi dvibalsiai ir rašte jokių būdu negalima jų painioti. Palyginkite tokius žodžius, kurie ir skiriasi tik minėtais dvibalsiais: *kėik* „kiek“: *keik* „keikia“, *tėik* „tiekia“: *teik* „teikia“, *tėistė* „tiesti“: *teistė* „teisti“.

Išimčių labai nedaug. Dvibalsį *ie* žemaičiai išlaiko skoliniuose (pvz.: *biesos* „velnias“, *grieks* „nuodėmė“, *miests* „miestas“, *sviets* „pasaulis; žmonės“), priesagoje *-ien* (pvz.: *Butkienė*, *Petkienė*, *aviena*, *vištiena*, *kamiens*), kai kuriuose kituose žodžiuose (pvz.: *nieks* „niekas“, *Lietova* „Lietuva“, *Dievs* „Dievas“, bet *Pondėivs* „Ponas Dievas“, *sodėivo* „sudieui“, *Dėivaliau*, *Divaliau* „dievuli“). Yra šiek tiek atvejų, kai vietoj bk *uo*, *ie* visi žemaičiai turi *ū*, *ī* arba trumpuosius *u*, *i*, pvz.: *Jūzaps* (arba *Jūzops*) „Juozapas“, *kamūlis* (vns. gal. *kamūli*) „kamuolys“, *kumet* „kuomet, kada“, kėtumet „kitada“, *kažėn kumet* „kažin kada“ (ir *kaikumet*, *kažėkumet* „t. p.“), *tumet* „tada“, *vėsumet* „visuomet, visada“, *tujau* „tuojau“, *vuobūils* „obuolys“ (gali būti ir *vuobols*), *kinuo* „kieno“ (kai kur – *kėinuo*), *mīls*, *mīla* „mielas, miela“ (plg.: *katras gierė saldi vīna, tas pragierė sava mīla* – iš dainos), *prišās* „priešais“, *prišings* „nemalonus“, *prišininkė* „priešinė, galinė troba (karšinciams gyventi)“, *ana šuok tā muotinā priš, tik, tiktā* „tiktai“, *viniouleka „11“* (neretas ir *vėiniuoleka*), *žimmilžie* „žiemmilžė, per žiemą melžiama (karvė)“; ypač įsidėmėtinas I linksniuotės daugiskaitos vietininkas: *laukūsė* (arba *laukūs*), *žaliūsūsė mėškūsė* (*žaliūsūs mėškūs*), *Telšiūsė* (*Telšiūs*), – tiesa, kur ne kur pasakoma ir *laukūnsė*, *mėškūnsė*, *Telšiūnsė*. Čia priskirtini ir prielinksniai bei priešdėliai *nu* (*nū-*), *pri* (*pri-*), *priš* (*priš-*), atliepantys bk *nuo(-)*, *prie(-)*: *tas nūspruoga ontā nukrėtės nu stuoga* „tas nuosproga (dvasna) antai nukritęs nuo stogo“, *pri-stuojė pri monės kap žaltis* „pristojo prie manęs kaip žaltys“, *naujė privarptėlė padėrbau – jimk* „naują prievartėlę (tokią verpiamojo ratelio dalį) padariau – imk“, *kāp to drīsā kėbtė priš anū* (*anon*)? „kaip tu drįsai kibti prieš jį“, *priš pati pėitu laika parejė* „prieš patį pietų laiką parėjo“, *ons tēkros prišgėma ir* „jis tikras priešgima (beprasmiškai prieštarauti linkęs žmogus)“. Ir žodžius *priedas*, *nuošukos* „pakulos“ daugumas taria *prišs*, *nūšokas* – tik kur ne kur pasitaiko *prėids*, *noušokas*. Viename kitame žodyje galimas ir priešingas santykis: *pouks* „pūkas“, *stouls* „stula“, *vėišnė* „vyšnia“, galimas ir visai netikėtas *ou*, *ėi*: *joukoutė* „juokauti“, *plousts* „plaustas“, *šėinoutėis* „šienauti“, *toupitė* „taupyti“, daug kur – *kėis-tė* „keisti“, *švėistė* „šveisti“ (lyg bk būtų **kiesti*, **šviesti*). Rašant visais šiais atvejais reikia laikytis tradicinės tarmės: jaunimas jau gali visaip pasakyti, nes yra smarkiai paveiktas knyginės kalbos.

Yra ir priesagų, lyg ir tokių pačių kaip bendrinėje kalboje, bet turinčių pastovų *-i* – būdingiausia iš jų matyti šiuose žodžiuose: *bulbīnė* „bulvienė“, *kuopūstinė* „kopūstienė“, *lapīnė* „lapienė, buro-ku lapų barščiai“, *šiauilitis* „šiaulietis, apskr. aukštaitis“, *vuokītis* (ir *vuokītis*) „vokietis“ (plg. dar *šešouilitis* „šešėlis“).

Galūnėse galimi tam tikri svyravimai: vienur, pvz., sakoma *anėms* „jiems“, *baltėms*, *gerėms*, kitur – *anims*, *baltims*, *gerims*. Tokiais atvejais reikia nuosekliai laikytis savo gimtosios šnekos.

Ir dar viena pastaba. Jeigu tarmės *uo*, *ie* sutampa su bk *uo*, *ie* ir žodis neprimena tikro skolinio, būkime labai atsargūs: veikiausiai tai nesenas knyginis atkildėlis. Tikrai mūsų tėvai protėviai neturėjo žodžio *gražuolė*, o vietoj *ruoštė pėitus* tikrai sakydavo *taisitė pėitus* ar tiesiog *vėrtė pėitus*. Ir tokia *siela* visai neseniai atsiradusi... Jeigu norime rašyti tikrai žemaitiškai, tų naujovių turėtume vengti visomis išgalėmis.

Plungės žemaičiai. Danutės Mukienės nuotrauka

Balsiai

Trumpieji balsiai

Trumpieji balsiai žemaičių tarmėje rašytini šešiomis raidėmis: *i*, *ė*, *e*, *a*, *o*, *u*.

Žodžio kamieno trumpieji balsiai dažniausiai rašomi taip, kaip tariami, t. y. trumposiomis raidėmis, pvz.: *litā* „litai“, *tik*, *tiktā*, *tris* „3 (galininkas)“, *plėkė* „pliki“, *kėšo* „kišu“, *lėpk* „lipk“, *vesk*, *medos* „medus“, *rask*, *kas*, *lapā* „lapai“, *skoto* „skutu“, *soskems* „suskiams“, *šius* „šiuos“, *tus* „tuos“. Įsidėmėtina, kad šiaurės žemaičių šaknyse *i*, *u* dažniausiai pasitaiko vadinamųjų telšiškių plote – jie beveik visada kaitaliojasi su *ė*, *o*, pvz.: *driskis*, *driski*, *driskiu* „driskių“, *driskius*, bet *drėskė* „driskio“, *drėskiou* „driskiui“, *drėskė* „driskiai“, *drėskems* „driskiams“ arba *suskis* „nususėlis, susna; niežai“, *suski*, *suskiu* „nususėlių“, *suskius*, bet *soskė*, *soskiou*, *soskė*, *soskems*. Kretingiškių tarmėje tokios kaitos nėra – balsis (beveik visada *o*, *ė*) lieka tas pats visose žodžio formose: *drėskis*, *drėskė*, *drėskiou*, *drėski*..., *soskis*, *soskė*, *soskiou*, *soski*... Rašyti reikia taip, kaip tariama autoriaus šnektoje: tarminė balsių rašyba pirmiausia grindžiama fonetiniu (garsiniu) principu.

Jeigu kirčiuotame skiemenyje aiškiai girdimi *o*, *ė*, jie rašomi ir tada, kai nekirčiuotose to paties žodžio skamba neapibrėžtos koky-

(Nukelta į 10 p.)

(Atkelta iš 9 p.)

bės balsiai, kartais panašesni į *o*, *é*, kartais į *u*, *i*: pagal *tor* „turi“, *torat* (ar *torét*) „turite“ rašysime ir *toro* (*torio*) „turiu“ (nors gali skambėti beveik *туру*), pagal *rėša* „rišo“, *rėšat* „rišate“ – *rėšo* „rišu“, *rėš* „riša; riš“ (nors gali pasigirsti *rišu*, *riš*).

Būtina įsidėmėti vieną svarbią išmintį Trumposiomis raidėmis žymimi ir balsiai, „atsitiktinai“ pailgėję dėl kirčio tam tikrose pozicijose; gerai įsiklausę galėtume pastebėti, kad jie kiek trumpesni už „tikrus“ ilguosius balsius ir tariami kiek staigiau, plg.: *vāka* „vaiką“ („tikrasis“ ilgasis balsis): *taka* „taką“ (dėl kirčio pailgėjęs *a*), *sklĕstĕ* „sklĕsti“: *sklĕstĕ* „sklĕsti“. Kada rašyti trumpųjų balsių raides, geriausiai rodo jų kaitos: tik dėl kirčio pailgėję balsiai beveik visada kaitaliojasi su trumpaisiais, plg.: *matĕ* (pailgėjęs *a*): *matiem* „matĕme“ (trumpasis *a*), *kasat* „kasate“: *kasam* „kasame“ ir *kas* „kasa“, *vedĕ*: *vediem* „vedĕme“ ir *ved* „veda“, *lĕpa* „lipo“: *lĕpam* „lipame“ ir *lĕp* „lipa“, *ko-bĕla* „kubilo“: *ko-bĕls* „kubilas“.

Tik tada, kai balsis pailgėjęs dėl šalutinio kirčio, jį reikėtų žymėti ilgąja raide: *gerāsis* „gerasis“, *jaunāsis* „jaunasis“, *parauduonāva* „paraudonavo, paraudo“, *prĕtvatĕjĕs* „prĕtvatĕjĕs, primušĕs“, *suvĕtĕora* „suvyturĕjo, suvynĕjo“, *vĕinĕdo* „vienu du“.

Atskirai reikia aptarti trumpuosius balsius galūnĕse. Mat žemaičiai (ypač šiaurĕs vakarų) ryškiai yra sutrumpinĕjĕ žodžio galą. Pasvarstykite svarbiausius atvejus.

1. Jeigu galūnĕ yra buvusi trumpa ir nie-

kada negali turĕti kirčio, balsis visai išmetamas. Tokiu atveju taip ir rašome be galūnĕs balsių, pvz.: *ved* „veda“, *bieg* „bĕga“, *mĭl* „myli“, *knĕs* „knisa“, *lauks* „laukas“, *gers* „geras“, *kĕts* „kitas“. Išmesdami iš galūnĕs balsį *a*, žemaičiai dažniausiai nepalieka ir prieš jį esančio priebalsio *j*, pvz.: *kraus* „kraujas“, *naus* „naujas“, *vies* „vĕjas“, *rĕkalau* „reikalauja“, *lašnuo* „lašnoja“. Įsidėmĕtina, kad, išnykus galiniam balsiui, kai kada išlieka minkštasis priebalsis – jo minkštumą būtina žymĕti apostrofu: visuotinai taip tariamas *veln's* arba *vel's* „velnias“, labai dažnai – *gal'* „gali, galima“, *nagal'*, *kel's* „kelias“, *žal's* „žalias“, pačiose pietinĕse šnektose – *gul'* „guli“, *mĭl'* „myli“, *til'* „tyli“ ir t. t.

Trumpieji balsiai išlieka, jeigu galūnĕ turi ar bent iš principo gali turĕti kirtį, pvz.: *varna*, *sĕina* „siena“ (plg. *daina*, *spĭna*), *kartĕs* „kartis“, *kĕtĕs* „klĕtis“ (plg. *naktĕs* „naktis“), 2 a. (*to*) *mĭli*, *stuovi*, *smĕrdi* / *smirdi* (plg. *gĕrdi* / *girdi*, *goli* / *guli* ir 3 a. *mĭl* / *mĭl'*, *stuov*, *smĕrd*).

2. Trumpasis balsis *a* neišmetamas iš sunkiai ištariamų priebalsių samplaikų, tik ūiaurĕnĕje dalyje vietoj *a* ištiriamas trumpasis *o*. Taigi rašysime: *balsas* arba *balsos*, *miešlas* arba *miešlos*, *kĕpšas*, *kĭpšas* arba *kĕpšos*, *daržas* arba *daržos*, *guzas* arba *gozos* ir pan.

3. Nekirčiuotose galūnĕse vietoj bendrinĕs kalbos ilgųjų balsių žemaičiai taria trumpuosius. Vadinas, tose pozicijose ir rašytinos trumposios raidĕs (net jeigu balsis labai neryškus), pvz.: *tĕva* „tĕvą“, *buoba* „bobą“, *katĕ* „katĕ“, *kĕdale* „kĕdale, kĕdutĕ“,

žalti „žaltį“, *muoli* „molį“, *vĭru* „vyrų“, *torgo* „turgų“, *matĭto* „matytų“ (galima ir forma *matĭtom*), *augĕs* „augĕs“, *sĕrga* „sirgo“, *dĕrba* „dirbo“, *mergas* „mergos“, *naktis* „naktys“. ūiaurĕnĕse šnektose kalbant greitesniu tempu minĕti trumpieji balsiai gali ir visai nublankti – girdĕti beveik *kat'* „katĕ“, *muol'* „molį“, *vĭr* „vyrą“, *torg* „turgų“, *dĕrb* „dirbo“. Vis dĕlto tokiu atveju trumpuosius balsius būtina rašyti, remiantis aiškioju atskiro žodžio tarimu. Eliuotoje kalboje juos galima ignoruoti, nes iš tikrųjų tokie redukuoti balsiai atskiro skiemens nesudaro – jie tik nujaučiami iš galinio priebalsio spalvos ir tam tikrų kamieno priegaidĕs bruožų.

4. ūiaurĕniai žemaičiai („dounininkai“ ir „dūnininkai“ varniškiai), skirtingai nuo bendrinĕs kalbos ir kitų tarmių, trumposiose galūnĕse nuosekliai skiria *-u* nuo *-o*, *-i* nuo *-ĕ*. Tai turi atsispindĕti ir rašte, pvz.: *bruolis* „brolis“, bet kilm. *bruolĕ*, vns. vard. *naktĕs* „naktis“, bet dgs. vard. ir dgs. gal. *naktis*, *gers alos* „geras alus“, bet *rĭn vĕsuokius alus* „ryja visokius alus“, vns. gal. *karalio* „karalių“, bet dgs. kilm. *karaliu* „karalių“ ir pan. Tvirtai įsidėmĕtini ūie balsų *-i* ir *-u* vartojimo atvejai:

a) *-i* visada vartojamas ten, kur bendrinĕje kalboje rašome ilguosius nekirčiuotus *-y* ir *-j*:

– bk *vagys* – ū. žem. *vagis*, bk. *piemenys* – ū. žem. *pĕimĭnis* / *pĕimĕnis*, bk. *vandĕnys* – ū. žem. *vondĕnis* / *undĭnis*, bk. *patys* – ū. žem. *patis*;

– bk *vagj* – ū. žem. *vagi*, bk. *piemenj* – ū. žem. *pĕimĭni* / *pĕimĕni*, bk. *brolj* – ū. žem. *bruoli*;

– bk (sen.) *norjs*, *beturjs* – ū. žem. (ret., sen.) *nuoris*, *batoris* / *beturis*, bk. *norj*, *beturj* – ū. žem. *nuori*, *batori* / *beturi*;

b) *-i* tariamas ir vietoj tokio bk *-i*, kuris yra kilĕs iš ilgojo **-i*, bet vĕliau visuotinai sutrumpĕjĕs:

– III ir V linksniuotĕs dgs. gal. *akis*, *avis*, *pĕimĭnis* / *pĕimĕnis* < **akis*, **awĭs*, **pĕimĕnis*;

– I linksniuotĕs vns. vard. *-is* ir vns. ūauksm. *-i*: *bruolis*, *bruoli* < **brālis*, **brāli*, *somtĭs* / *sumtĭs* < **samtĭs*; ūiuo atveju senovinį ilgumą aiškiai rodo III bei IV linksniuotĕs žodžiai (pvz.: *gaidĭs* „gaidys“, *vuožĭs* „ožys“) ir rytinĕs aukštaičių tarmĕs (plg. uteniškių *brolis*, *sumtĭs*);

– *-i* < **-i* tariamas ir retai be vartojamoje III ir V linksniuotĕs dgs. ĭn. galūnĕje *-ĕmis* / *-ĭmis*, kurioje senovĕje taip pat būta ilgojo balsio: *akĕmis* / *akĭmis* < **akĭmĭs*, *ognĕmis* / *ugnĭmis* < **ugnĭmĭs*; dažnesnis ĭis ĭvardžiuose *momĭs* / *mumĭs*, *jomĭs* / *jumĭs*

Skuodo žemaičiai. Gedo Andriekaus nuotrauka

(gali reikšti ir galininką), visai retas – vienaskaitos įnagininko formoje *so tavėmi / su tavimi* (seniau taip sakydavo žemaitiškai kalbėdami poterius: *Viešpats so tavėmi*); senovinėse dainose *-mis* < **-mīs* retkarčiais pasigirsta ir II linksniuotės daugiskaitos įnagininke, pvz.: *tievs gaudė apie viežius ronkuomis, ronkuomis, vuo pardeviniejė viežius terbuomis terbuomis*;

– daugumas žemaičių turi *-i* arba *-ī* (< **-ī*) žodžio *muotina* (*muotina*) kamienę;

– sunkiai paaiškinamas, bet visai nuoseklus *-i* veiksmazodžių esamojo ir būsimajo, laiko antrajame asmenyje, pvz.: (*to augi, kasi, lauki, plieši* „plėši“, *auksi, lauksi, taškīsī* (atitinkamos sangražinės formos turi *-ī*, „prieštaraujanti“) bendrinės kalbos ir apskritai aukštaičių *-ie* < **-ē*: *kasīs* „kasiesi“, *taškīsīs* „taškysiesi“); ši galūnė visai skiriasi, pvz., nuo atitinkamos būdvardžių daugiskaitos vardininko galūnės *-ė*, plg. *to tėik skanė gerī (gėrī)* ir *anėi ir dēdelė gerė*;

c) kaip *i* (dažniausiai trumpasis) tariamas prielinksnis ir priešdėlis, atliepantis bk *ī(-)*: *īpēlk i gelda tuo juovala* „įpilk į geldą to jovalo“ – tradicinėje tarmėje tuo jis skiriasi nuo suvienbalsėjusio jungtuko *ė* „ir“ (rytinėse „dounininkų“ šnektos ir jaunesnioji karta ir šiuo atveju *taria i*); čia derėtų paminėti ir tokius atvejus: *it* „it, tartum“, *lig* „iki“: *nuliekė lig pat tuo krūmalė* „nubėgo iki pat to krūmo“, *ligu* „tartum“ (kur ne kur pasakoma ir *lēgo*): *parvažiava nusēdėrbės ligu vel’s* „parvažiavo išsipurvinęs lyg velnias“;

d) nors ir ne visai vietoj, bet reikia paminėti, kad sangražinė bendratis baigiasi ne *-tis*, o *-tėis / -tīs* (lyg bk turėtų *-ties*), pvz.: *keltėis / keltīs* „keltis“, *darboutėis / darbūtīs* „darbuotis“ (čia žemaičiai eina išvien su latviais – plg. la. *celties, darboties*);

e) *-u* nuosekliai vartojamas nekirciuotoje daugiskaitos kilmininko galūnėje, kuri kirciuota tariama *-ū*, *-ūn* arba *-ūm*, plg.: *vīru, pērštu, šarku, žemiu / žiemiu, kletiu / kliečiu, torgu / turgu, karaliu* ir *vākū (vākūm / vākūm), mergū (mergūn / mergūm), žuoliū (žuoliūn / žuoliūm), akiū (akiūn / akiūm), sūnū (sūnūn / sūnūm)*; įsidėmėtina, kad atitinkama vienaskaitos galininko galūnė yra *-o*, nors tai prieštarauja beveik visiems istorinės fonetikos dėsniams, – sakoma *važiou i torgo* „važiuoja į turgų“, *tor vēina (vīna) sūno* „turi vieną sūnų“, *ons sakies matės karalio* „jis sakėsi matęs karalių“;

f) tik su *-u* (ne *-o!*) visada tariama vyriškųjų daiktavardžių, būdvardžių ir įvardžių daugiskaitos galininko galūnė *-us* (net jeigu bk yra *-uos*): *torem dēdelė gerus vākus* „turime labai gerus vaikus“, *ons kiaurā liūb jusēs puo tus vēsuokius turgus* „jis nuolatos jodavosi po tuos visokius turgus“, *varīs ēš kėima obagus šėkdamus, vuo patīs dēdeliausius turtus kriausēs* „varydavo elgetas iš kiemo be pasigailėjimo, o patys didžiausius turtus kraudavosi“, *anus aš gerā pažīsto – žaltė paskotėnė* „juos (anuos) aš gerai pažįstu – žalčiai (nenaudėliai) paskutiniai“;

g) *-o* = bk. *-y* (vietoj laukiama *-u*) dar turi tariamosios nuosakos trečiasis asmuo: *gauto* „gautų“, *nuorieto* „norėtų“, *parvažiouotu* „parvažiuotų“ (labai dažnai sakoma ir *gautom, nuorietom, parvažiouotom*, kartais *gautū, nuorietū, parvažiūtū*, net kartais *gautūm, nuorietūm, parvažiūtūm*);

h) prie galinių šlyja prielinksniuose ir atitinkamuose priešdėliuose *nu*, *pri* nuosekliai tariami *-i*, *-u*: *privāžiava pri vartu* „privāžiuavo prie vartų“, *nulėpa nu kalna* „nulipo nuo kalno“; rytinėse „dounininkų“ šnektose (apie Akmenę, Mažeikius, Vieksnius ir kt.) jie ištariami ir kituose prielinksniuose bei priešdėliuose: *išlēpa iš ratu* „išlipo iš ratų“, *susitėka su draugās* „susitiko su draugais“ ir pan.; prie jų šlyja sangražos afiksas, pvz.: *pasīsoka unt numū* „pasisuko į namų pusę“ (kad tai naujas reiškinys, rodo tokie priešdėlių vėdi-

Palangos žemaitės. Danutės Mukienės nuotrauka

niai, kaip *ėžgama* „išgama“, *velnė ēšnara* „velnio išnara (toks nestiprus keiksmas), *ožlieknė* „Užlieknė (kaimas)“, *oštrėns* „užtrinas (toks valgis)“). Rašant abejojamais (ir ypač iškilmingesniais) atvejais pirmenybė teiktina tradiciškesnėms formoms su *o*, *ė* (žinoma, jeigu nekludo balsių asimiliacija ar koks kitas dėsnis).

5. Gerai įsidėmėtina, kad balsis *-ė* galūnėse atliepia ne tik bk. *-i* (pvz.: *artė* „arti“, *gerė* „(būdv.) geri“, *šėrdės* „širdis“). Šiaurinėse šnektose jis gali dar eiti vietoj bk *-e*, *-ia* (pvz.: *vīrė* „vyre“, *kiaulė knės tas žemės* „kiaulė knisa tas žemes“, *jied žalės bolbės* „ėda (valgo) žalias bulves“), nekirciuotų *-ė*, *-ę*, *-iā*, *-io* (pvz.: *kiaulė knės ton žemė* „kiaulė knisa tą žemę“, *vert sau i daržėnė žalė žuolė* „verčia sau į daržinę žalią žolę“, *bova ketorės mergės tamė ūkie ē nie vēina vaikė* „buvo keturios samdinės tame ūkyje ir nė vieno berno (vaikio)“). Pietinėse „dūnininkų“ šnektose taip (tikriau sakant maždaug *-i*) tariamas tik atviros galūnės balsis, atliepantis nekirciuotam bk *-i*: *kuoke švīsi sauli nušvīta!* „kokia šviesi saulė nušvito!“ (bet *kiauli knis tan žeme, vert sau i daržine žale žuole, ied žalės bulves* ir t. t.). Vietomis labai seni šiaurės žemaičiai *-e* kiek anksčiau kada ne kada ištardavo tokiose formose, kaip *valdže* „valdžia“, *ruopes* „(dgs. gal.) ropes“, *vadžes* „vadžias“, bet dabar taip sakant begirdėti tik pačiais tarmės pakraščiais – apie Luokę, Papilę, Klykolių.

6. Visi senieji šiaurės žemaičiai, išskyrus pačius pietinius paribius, *taria balsį -o* II linksniuotės vardažodžių vns. įnagininko galūnėje: *gīven ons so to gero muotrėško ē dabar, so vēino ronko pėnkis liōb apgalies*. Tai ypatybė, paveldėta iš labai žilos senovės, ir rašomojoje žemaičių kalboje turi būti išsaugota, nors jaunimas jau daž-

(Nukelta į 12 p.)

Žemaitės Vilniuje. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 11 p.)

nai sako *su ta gera muotrėška, su vėina ronka*.

7. Ne visai vietoje, bet vis dėlto būtina pasakyti, kad labai turime būti atsargūs ne tik su galūnių, bet ir žodžių kamienu balsiais. Štai beveik visi tradicinės tarmės žemaičiai turi balsį *a* (o ne *e*) žodžių *apošė* (kai kur – *apōšė*), *epušė*, *drebulė*, *malagis*, „melagis“ (ir *maloutė* / *malūtė*, „meluoti“), *smagėnis* / *smaginis*, „smegenys“, *stabolie* / *stabulie* (kartais *stabolė*), „stebulė“, kai kur *mastovā*, „mes-tuvai“ šaknyse, varduose *Stapuons*, „Steponas“, *Stapis*, *Stapūnė*. Galimas ir priešingas santykis: *Egnė*, „Agnė“, *ekietės*, „akėčios“, *Elekšendra*, „Aleksandras“, *Eldiuonė*, „Aldona“; daug kur šiaurės žemaičiai *-e-* vietoj *-a-* taria žodyje *devė*, „davė“ ir jo vediniuose (*padėvė*, *oždėvė*, *uždėvinis*). Tradicinės kalbos atstovai visuotinai vartoja tiktai priešdėlį ir prielinksinį *par(-)* vietoj bk *per(-)*: *paršuokau par tuora*, „peršokau per tvorą“, *parvažiava tēi vuokītē par ton vėiške-li gal trijuos vėituos*, „pervaziavo tie vokiečiai per tą vieškelį gal trijose vietose“. Rašyti ir sakyti žemaitiškai **per(-)* būtų didžiai netaisyklinga. Vietoj priešdėlių *ne-*, *be-*, *te-* labai plačiai sakoma *na-*, *ba-*, *ta-*, pvz.: *nažėnau*, *ar mums babūs tuo laika, ons mėnkā tagal' darboutėis*. Rašydami visur turėtume įsiklausyti į savo gimtinės senųjų žmonių kalbėseną.

Pietinėse šnekose (kai kur ir toliau į šiaurę, – pvz., apie Papilę) *e-* yra pavirtęs į *a-* visų žodžių absoliučioje pradžioje – sakoma *aglē* („eglė“, *ainu* (*aino*) „einu“, *asu* (aso) „esu“, *ažers* „ežeras“ ir t. t. Aukštaičiuose šis reiškinys labai paplitęs.

8. Gana painūs balsių *-e-* / *-ė-* (*-i-*), kartais ir *-e-* / *-ė-* (*-i-*) / *-a-* santykiai tam tikrose priesagose bei šiaip kamiengaliuose. Vietoj *-e-* nekirciuojamoje pokirtinėje padėtyje daugumas žemaičių turi *-ė-* (*-i-*), pvz.: *pėimėnėi*, „piemeniui“, *pėimėni* / *pėimini*, „piemenį“, *rodėnėi*, *rodėni* / *rudini*, (*v)ondėnėi*, (*v)ondėni* / *undini*, „vandenį“, *smagėnis* / *smaginis*, *kopėta*, „kupeta“, *luopėta*, „lopeta, kastuvas“, *oudėga*, „uodega“. Vienu kitu atveju galimas ir priešingas santykis:

kai kur žemaičiai sako *brėzgelis*, „brizgilas, apynasris“, *eržels*, „eržilas“, *spragels*, „spragilas“, *vėiniouleka* / *viniouleka*, „11“, *dvileka*, „12“..., pasakoma net *esels*, „asilas“. Matyt, iš *-k-* kildintinas ir daugelio šiaurinių žemaičių *-ė-*, ir aukštaičių *-a-* žodžiuose *adėta*, „adata“, *patėlā*, „patalai“; tikrai iš senovės paveldėtą balsį *-e-* (*-ė-* / *-ie-*) daugumas žemaičių turi mėnesio pavadinime *vaseris* / *vasėris* / *vasieris*, „vasaris“.

Tad, jeigu norime rašyti ir kalbėti tikra žemaičių kalba ir išvengti priemaišų, atėjusių ne iš gyvenimo, o iš knygų, būkime labai apdairūs.

Ilgieji balsiai

Lietuvių bendrinės kalbos ilgųjų balsių rašyba gana sudėtinga. Žemaičių tarmėje (jeigu nekreipsime dėmesio į atskiras šnekas) šešiams trumpiesiems balsiams *i*, *ė*, *e*, *a*, *o*, *u* atliepia tiek pat ir maždaug tos pačios kokybės ilgųjų balsių. Vadinasi, ilgiesiems balsiams žymėti reikėtų irgi šešių raidžių. Paprasčiausiai ir aiškiausiai būtų, jeigu ilguosius balsius žymėtume kaip latviai – tomis pačiomis trumpųjų balsių raidėmis, uždėdami ant jų ilgumą reiš-kiančius brūkšnius: *ī*, *ē*, *ē*, *ā*, *ō*, *ū*.

Tačiau iškart buvo susidurta su problema: iki šiol daugumas spauštivių turėdavo tik vieną brūkšniuotą raidę – *ū*. Nori nenori teko verstis tuo, ką turime. Tad ilgajam balsiui *ī*: iš pradžių buvo pasirinkta tradicinė raidė *y*, o vietoj kitų keturių ilgųjų – *ė*: *o*; *e*; *a*; sekant Jurgio Ambraziejaus Pabrėzos tradicija imti vartoti dviraidžiai *ėė*, *oo*, *ee*, *aa*. Pavyzdžiui: *dūms*, „dūmas“, *grūds*, „grūdas“, *dūdas*, „dūdos“, *jūks*, „juokas“, *skūstė*, „skūsti“, *grūstė*, „grūsti“, *siūsk*, „siųsk“, *ryts*, „rytas“, *gyvs*, „gyvas“, *šyns*, „šienas“, *nyktė*, „nykti“, *lystė*, „lįsti“, *plyšt*, „plyšta“, *gryš*, „grįš“, *skėestė*, „skęsti“, *tėestė*, „tęsti“, *grėėžtė*, „gręžti“, *koosnis*, „kašnis“, *žoosės*, „žąsis“, *galoostė*, „galąsti“, *dro-osos*, „drąsus“, *sveeks*, „sveikas“, *reek*, „reikia“, *matee*, „matei“, *te-ep* / *taap*, „taip“, *kaap*, „kaip (prieveiksmis, ne jungtukas!)“, *vaaks*, „vaikas“, *daaks*, „daiktas“, *mataa*, „matai“.

Kai tik tapo įmanoma sukurti specialias ilgųjų balsių raides *ē*, *ē*, *ā*, *ō*, geresnės spauštuvės ir žymesnieji žemaičių leidiniai perėjo prie šių rašmenų, pakeitusių daug kam akį rėžusius dviraidžius *ėė*, *ee*, *aa*, *oo*. Nuoseklumo sumetimais ir vietoj *y* pradėta rašyti *ī*, – vadinasi, *rīts*, *gīvs*, *šīns*, *nīktė* (jei netariama *nīnktė*), *plīš*, *grīš* (jei netariama *grīnš*), *vāks*, *svēks*, *tēp*, *grōžts*, *skōst*.

Žinoma, spauštuvės, kurios neturi ir negali įsigyti naujųjų raidžių *ī*, *ē*, *ē*, *ā*, *ō*, ir toliau gali žemaitiškus tekstus spausdinti „tradiciskai“ – vartodamos *y* ir dviraidžius *ėė*, *ee*, *aa*, *oo*.

Ypač atkreiptinas dėmesys, kad rašmenimis *ā*, *ē* (arba dviraidžiais *aa*, *ee*) būtina žymėti tuos garsus, kurie tariami vietoj bendrinės kalbos dvibalsių *ai*, *ei*. Jeigu juos žymėtume kaip ir trumpuosius, tai toks parašymas ne tik nerodys tikrojo tarimo, bet ir pagausins tekste vienodai rašomų skirtingų žodžio formų. O tai labai apsunkintų teksto skaitymą, – pavyzdžiui, parašymas *gera* reikštų ne tik „gera“, „gero“, „gerą“, bet ir „gerai“, *mata* – ne tik „mato“, bet ir „matai“. *Pabrieža* – ne tik „Pabrėža“ (vard.), „Pabrėžą“ (gal.) bet ir „Pabrėžai“ (naud.) ar „Pabrėžai“ (kuopinis dgs. vard.). Taigi rašykime tik *gerā* (*geraa*), „gerai“, *matā* (*mataa*) „matai“, *Pabriežā* (*Pabriežaa*) „Pabrėžai“ ir pan. O jeigu taip, paprastas nuoseklumas reikalauja skirti ilguosius balsius nuo trumpųjų ir visais kitais atvejais – net jeigu jie atsitiktinai sutrupėja nekirciuotoje kai kurių šnektų pozicijoje: *greta vāks* (*vaaks*) „vaikas“

rašysime *vākā* (vaakaa) „vaikai“, greta *svēks* (*sveeks*) „sveikas“, *svēka* (*sveeka*) „sveika“ – *svēkata* (*sveekata*) „sveikata“, šalia *rēk* (*reek*) „reikia“, *rēkals* (*reekals*) „reikalas“ – *rēkalā* (*reekalaa*) „reikalai“, *rēkalau* (*reekalau*) „reikalauja“ ir t. t.

Reikėtų nepamiršti, kad ir patys žemaičiai su dvibalsiais *ai*, *ei* elgiasi ne visur vienodai. Dauguma žemaičių dvibalsius *ai*, *ei* vienbalsina žodžio gale, pvz.: *laukā* „laukai“, *kartās* „kartais“, *sėrgā* „sirgai“, *gražē* „gražiai“, *diedē* „dėdei“, *sakē* „sakei“, *žemaitē* „žemaičiai“. Kamienė (išskyrus tvirtapradę priesagą *-aitis*, *-ė*, visada turinčią *-ā* < *-ai*) su dvibalsiais *ai*, *ei* elgiamasi įvairiose vietose labai nevienodai. Pačiuose žemaičių pietuose (apie Pagramantį, Skaudvilę, Raseinius) dvibalsiai čia išlaikomi. Vadinasi, ten juos ir rašysime pagal tarimą, t. y. *vaiks* „vaikas“, *sveiks* „sveikas“ ir pan. Didžioji žemaičių dalis *ai*, *ei* šaknyje vienbalsina tik kai kuriuose žodžiuose, pvz.: *dākts* „daiktas“, *vāks* „vaikas“, *vākščiutė* „vaikščioti“, *ētē* „eiti“, *grēts* „greitas“, *lēstē* „leisti“. *svēks* „sveikas“, *rēk* „reikia“. Intensyviausiai dvibalsiai *ai*, *ei* žodžio šaknyje vienbalsinami Endriejavo, Rietavo, Veiviržėnų, Judrėnų, Kvėdarnos, Švėkšnos apylinkėse – šiose vietose *ai*, *ei* sveiki išlieka tik viename kitame žodyje. Taigi čia tariama: *kālis* „kailis“, *rāšos* „raišas“, *vāpuos* „vaiposi“, *nugāša* „nugaišo“, *sēlės* „seilės“, *kēktē* „keikti“, *pēk* „peikia“, *pēlis* „peilis“. Beje, iš *ai*, *ei* kilę balsiai, ypač minėtame intensyvaus jų tarimo plote, yra pastebimai ilgesni negu kirčiuoti pailgėję *a*, *e*, kuriuos žemaičių tarmėje žymime viena raide. Todėl tose šnekose ir rašte skirsis tokie lyg ir supanašėję žodžiai kaip *bada* „bado“ ir *bāda* „baido“, *laka* „lako“ ir *lāka* „laiko“, *basos* „basas“ ir *bāsos* „baisus“.

Ir dar. Nereikia užmiršti, kad žemaičių ilgieji *ā*, *ē* gali būti kilę ne tik iš *ai*, *ei*. Jį, pavyzdžiui, turi jastukas *ā*, žodžiai *knābuo-*

Žemaičiai dailininkai (iš kairės): Anicetas Jonutis ir Valerijonas Jucys. Danutės Mukienės nuotrauka

tė „knebinėti“, *bantzāgis* „juostinis pjūklas“, *mēsa* „mėsa“, pavardė *Dēmonts*, neretai pasakomos būsimąjo laiko lytys *gīvės* „gyvens“, *pasēs* „pasens“, *sta* kamieno formos *sēst* „sensta“, *gēst* (kartais *gest*), ypač dažnai – *drēso* „drjstu“, *drēs* „drjsta“.

Kaip jau užsiminta, balsių ilgumą žodžio kamienė reikia žymėti ir tada, kai atitinkamoje šnekose tie ilgieji balsiai tam tikrose pozicijose sutrumpėja. Tai pasakytina ne tik apie *ā*, *ē*, bet ir apie kitus balsius. Jeigu tariame ir rašome ilgąją balsę žodžiuose *vīrs* „vyras“, *vīra* „vyro“, tai taip rašysime ir žodžiuose *vīroks* „vyrukas“, *vīrelis* (ar *vīrelis*) „vyrelis“, nors balsis ir būtų sutrumpėję. Jeigu rašome *gīvs* „gyvas“, *gīva* „gyva“ – taip pat rašytina ir *gīven* „gyvena“, *gīvenėms* „gyvenimas, ūkis“. Kiti pavyzdžiai: *būri* „būrį“ : *būris* „būrys“ : *būrelė* „būreliai“, *grūds* „grūdas“ : *grūdālė* „grūdukai“, *kūjātis* „plaktukas“,

kōsnis „kašnis“ : *kōsnelis* (*kūsnelis*) „kašnelis“ : *kōsnuotė* (*kūsnuotė*) „kramtyti“.

Laikydami šio principo, vienodai turėtume elgtis ir su bendrinės kalbos *o*, *é* atliepiniais. Visi žemaičiai tuos balsius dvibalsina žodžio kamienė ir kirčiuotoje galūnėje, pvz.: *bruolis* „brolis“, *muotina* „motina“, *pjuovė* „pjovė“, *tuoks* „toks“, *bluogs* „blogas“, *merguos* „mergos“, *geruos* „geros“, *tievs* „tėvas“, *lietos* „lėtas“, *bieg* „bėga“, *diek* „dėk“, *garbie* „garbė“, *drebies* „drebės“. Taip juos reikėtų rašyti ir priešskirtiniuose skiemenyse, nors juose ilgieji balsiai kartais gali būti nesudvibalsinti ir tariami kaip trumpieji *o*, *é*. Tad rašome *stuovietė* „stovėti“, *bluogam* „blogam“, *buobelė* „bobelė“, *siedietė* „sėdėti“, *vielibs* „vėlyvas“, nors ir tar-

(Nukelta į 14 p.)

Žemaitija. Danutės Mukienės nuotrauka

Žemaitės. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 13 p.)

tume *stovietė, blogam, bobelė, sėdiete, vėlībs*. Dėl tų pačių motyvų rašytina ir *vuo* „o (jungtukas ir jaustukas)“, *puo* „po“, *dielkuo* „kodėl“, *viel* „vėl“ (dėl pastarojo žodžio plg. *vielėk* „vėl, vėl gi“).

Bet gerai įsidėmėkime: tik trumpąsias balse rašome tuose žodžiuose, kurie tarmėje niekada netariami su ilgaisiais balsiais. Dažniausiai taip tariame ir turime rašyti įvairias dalelytes ir jungtukus: *ka* „kai, kad“, *ta* „tai, tad“, *je, jė* „jei“, *jegu (jego)* „jeigu“, *kap* „kaip (tik jungtukas!)“, *ne* „nei“ (*parejė ne šavės, ne dainiavės* „parėjo nieko nepėšęs“, *parein ne šioks, ne tuoks* – *kap pėkts, kap pavargės* „pareina nei šioks, nei toks – kaip piktas, kaip pavargęs“). Kita vertus, netikėti gali būti ir būtinai žymėtini balsių ilgumai. Štai ilgasis *ā* ar supriešakėjęs jo variantas *ē*, *ė* girdimas ir todėl turi būti rašomas įvardžiuotinėse formose *gerāsis, žalēsis (žalēsis)*, tam tikrose daugelio šiaurinių žemaičių sangražinio esamojo ir būsimojo laiko veiksmo mažodžio 3 asmens ir liepiamosios nuosakos 2 asmens galūnėje: *nešās* „nešasi“, *dousēs / dūsēs* „duosis“, *nagraudinkēs* „nesigraudink“. Atskirai minėtinas *nē*, tariamas su ilguoju *ē*, kai kas nors kategoriškai neigiama: *nē, aš tēkrā tēn navažiouso, gali muni soka-puotē*. Ilgasis *ē* kur ne kur gali susidaryti ir sutraukus du trumpuosius balsius – plg. ylakiškių *aš tēkrā nēso* (< *neeso*) *tēn bovės*. Galimi ir įvairūs stilistiniai balsių pailginimai – geri autoriai turėtų juos pastebėti ir žymėti. Štai šiaip sakom *ak to velnė!*, *ak to žalt!*, bet kartais gali būti sušukta *āk to givatė!* – kas taip parašys, klaidos tikrai nepadarys, jeigu tik balsio ilgumas bus stilistiškai motyvuotas.

Galimi ir kiti balsių ilgumo, arba kiekybės skirtumai. Štai skoli-

niai *brūds* „brudas, nešvarumas“, *Jūzė* „Juzė (moters vardas)“ beveik visur žemaičiuose turi ilgąjį *ū*; su ilguoju *ī* tariami ne tik, matyt, neseniai atėję žodžiai *cīrops / sīrops* „cirupas“, *gīrā* „svarsčiai“, *pričina* „prikabė“ (plg. zanavykų *pričinė*), *tručizna* „nuodai“, *arklidės* „arklidės“, *variklis* „variklis“, bet ir neabejotini veldiniai *kibintė* „kibinti“, *sīdos* „slidus“ (*sīdos kap unguiris*). Neretai pasitaiko išoriškai lyg ir nemotyvuotas pokirtinis *ī*: *klausīms* „klausimas“, *pluonīms* „smilkinys“ – plg. dar vardus *Albins, Jeruonīms, Jostīns / Justīns*.

Dėl būsimojo laiko 3 asmens balsio ilgumo.

Kaip matyti, žemaičių rašybai nereikalingos „nosinės“ balsės. Svarbiausi motyvai būtų šie:

1. Nosinius balsius žemaičiai jau seniai tik fakultatyviai beištaria pro nosį, bet ir tada jie būna aiškūs mišriųjų dvigarsių *balsis +n* variantai (pvz., varniškių žodis *žonsēs* gali būti ištartas kaip *žōsēs*, raseiniškiai vietoj *kan sakai* greitai kalbėdami kartais taria *kūn sakai*). Bet tokiems atsitiktiniams garsams specialių raidžių tikrai nereikia. O rašyti nosines raides ten, kur jas turime bendrinėje kalboje, nėra jokio pamato, jeigu nuosekliai laikomės fonetinio balsių rašybos principo.

2. Vietoj nosinių balsių žodžio kamiene žemaičių tarmė turi įvairius kitus garsus. Pavyzdžiui, vietoj bendrinės kalbos nosinių balsių *ą, ę* žemaičiai turi net keleriopus skirtingus atliepinius. Pagal jų ištariamą atskirose vietose rašysime taip: a) *žānsis* „žąsis“, *kanšti* „kašti“, *skēsti* „skęsti“, *švensts* „švęstas“ (Eržvilkas, Viduklė, Šiluva, Kelmė, Tauragė...; čia, kaip ir prūsų kalboje, išlaikyti senieji baltų dvigarsiai); b) *žōnsēs*, *dronsos* „drąsus“, *skēnstē*, *švēnsts* „švęstas“ (Kvėdarna, Varniai, Tverai, Luokė, Telšiai...); c) *žōsēs*, *grōžts* „gražtas“, *skēstē*, *švēstē* „švęsti“ (Kretingos, Kulių, Endriajavo, Plungės, Mažeikių apylinkės); d) *žousēs*, *kousnis* „kašnis“, *skēistē*, *grēžtē* „gręžti“ (Darbėnai, Skuodas, Papilė, Akmenė...).

3. Nekirčiuotose galūnėse nosiniai balsiai žemaičių tarmėje yra labai seniai sutrumpėję. Vadinasi, rašytina: *kālna* „kalną“, *bluoga* „blogą“, *gatvė* „gatvę“ (pietinėse šnektose – *gatve*), *nakti* „naktį“, *vīru* „vyrų“, *medo* „medų“, *laukto* „lauktų“, *dėrbės* „dirbęs“ (pietuose – *dirbes*).

Dėl prielinksnio *j* atitiktens ir jo rašybos jau rašyta.

4. Kirčiuotus galūnės nosinius balsius (dažniausiai toks būna *-ų* dgs. kilmininke) galima žymėti paprasčiausiai turimomis ilgosiomis raidėmis, pvz.: *darbū* „darbų“, *šakū* „šakų“, *Telšiu* „Telšių“, *Šiauliū* „Šiaulių“, *bluogū* „blogų“, *kū* „ką“, *šī* „šį“. Tose šnektose, kur galūnės tariamos dar su priebalsiu *-n* ar *-m*, taip ir rašome: *darbūn / darbūm* „darbų“, *šakūn / šakūm* „šakų“, *vākūn / vākūm* „vaikų“ – ilgasis *-ū* čia paliktinas todėl kadangi tie *-ūn / -ūm* turi ryškų ilgąjį balsį ir net toje pačioje šnektose gali laisvai kaitytis su grynu ar nosiniu *-ū*. Kai balsio ilgumas ne toks ryškus, rašome tiesiog *dėrbēn* „dirbė“, *banēšon* „benešą“, *skaiton* „skaitą“, *kon* „ką“, *šin ton* „šį tą“, *anon dėina* „aną dieną“, *vėskon anėi pasakēn ēr ēšėjēn* „viską jie pasakė ir išėję“. Apskritai kirčiuotose galūnėse dažniausiai nosiniams balsiams atliepia tokie pat garsai kaip kamiene, bet taip būna ne visada: pvz., galūnės gali būti išlaikiusios *-n*, kurio kamiene nebėra (plg. plungiškių *grōžts* „gražtas“, *kōstē* „kašti“ ir *kon sakā* „ką sakai“), arba šiaip savotiškai pakitusios (plg. Kretingos ir Mažeikių šnektų *kū sakā* „ką sakai“ šalia *grōžts, kōstē*).

Parengta pagal Juozo Pabrėžos ir Alekso Girdenio leidinį „Žemaičių rašyba“ (spaudai parengė Žemaičių kultūros draugijos redakci-